

Településkategóriák szerint a feltételek megítélésében igen nagy különbségek mutatkoznak a falusi iskolák hátrányára. A községi iskolák jóval kevésbé elégedettek magukkal, lehetőségeikkel; jellemzően inkább közepesnek minősítik anyagi lehetőségeiket, tárgyi feltételeiket, oktatási programjukat, a tanulók összetételét. Ennél azonban sokkal kisebb arányban minősítik közepesnek az oktatás színvonalát és a tanulmányi eredményeket.

Az elmúlt öt esztendő változásait vizsgálva a tárgyi feltételek tekintetében a válaszolók többsége szerint javulás történt. Javult, illetve jelentősen jobb lett a helyzet a tárgyi feltételeket illetően az igazgatók 52,4 %-ának, a pedagógusok 47,6 %-ának és a szülők 41,8 %-ának véleménye szerint.

Imre Anna

TÁVOKTATÁS ÉS HARMADFOKÚ KÉPZÉS

A távoktatás, mint képzési forma az 1970-es évek óta van jelen a hazai oktatási rendszerben. Ebben az időszakban a technikai lehetőségek meglehetősen korlátozott színvonalon álltak, ezenkívül a társadalmi elvárások sem igényeltek szélesebb körű képzést. A rendszerváltozást követő időszak politikai és gazdasági változásai nyomán a foglalkoztatottsági szerkezet is megváltozott. Más, eddig nem ismert szakmák jelentek meg a munkaerőpiacon, amelyek zöméhez a munkaadók valamilyen szintű felsőfokú végzettségét igényelték. A rendszerváltozás a hagyományos felsőoktatást sem kímélte, ahol mind a humán, mind a reál vonalon újabb szakok jelentek meg. A meglehetősen költséges át- és továbbképzések rendszerében a hagyományos képzések (nappali, esti, levelező) mellett, igaz csekély számban, de szerephez jutott a távoktatás is.

Magyarországon azonban ez a fajta képzési forma még korántsem érte el azokat a lehetőségeket, amelyeket magában rejt. Gondoljunk csak arra az információs technológiai robbanásra, amely az 1990-es évek közepe óta indult meg, és elsősorban a PC-k felhasználása terén hódít, vagy a Művelődési és Közoktatási Minisztérium legújabb középiskolai Internet-projektére.

A következőkben nem a távoktatás didaktikai hasznosságát kívánja bemutatni – erről már több szakember is értekezett –, hanem azt, hogy miképpen tud bekapcsolódni a harmadfokú képzések rendszerébe, illetve országos szinten milyen gyakorlati eredményei mutatkoznak. Ezenkívül utalás történik a legújabb informatikai eredményekre, amelyek elsősorban oktatástechnológiai jelentőséggel bírnak.

A rendszerváltozást követő években először a privátszféra ismerte fel a rugalmas és nyitott oktatási formák jelentőségét. Ennek során a viszonylagosan új és hiányként értékelhető területeken képeztek szakembereket például a managment, a pénzügy az informatikai szakmákban.

A mai magyar oktatási rendszerben még mindig nagyon csekély a munka mellett végezhető graduális szakok száma; amelyek működnek, azok is meglehetősen magas tandíjúak. Különös ez a helyzet akkor, amikor a munkanélküliek országos aránya viszonylag magas, s az ország olyan nemzetközi piaci megmérettetés elé kerül,

amely sokkal átgondoltabb át- és továbbképzési mechanizmusok, valamint rövid- és hosszútávú továbbképző programok koncepció szintű kidolgozását igényli. A technika – itt most elsősorban az informatikára gondolok – fejlődése megteremtette azokat a költségkímélő lehetőségeket, amelyek révén az ún. élethossziglani tanulást (lifelong learning) társadalmi elvárási mechanizmus részeként lehet kezelni.

A hazai távoktatási gyakorlat annyiban különbözik a nemzetközi gyakorlattól – elsősorban az angolszász módszertől –, hogy itthon távoktatásnak tekinthető bizonyos levelező és esti kurzus is, míg például az Egyesült Államokban ezt a kifejezést csak az egy időben, de különböző helyen történő oktatásra használják.

Az 1991-ben a Művelődési és Közoktatási Minisztérium hat regionális távoktatási központot hozott létre (Gödöllőn, Debrecenben, Szolnokon, Pécsen, Veszprémben és Győrben). Valamennyi központ, kisebb-nagyobb hatáskörrel, de ma is működik. A korabeli oktatáspolitikai koncepció szerint a távoktatási hálózatot a felsőoktatás anyagi és szellemi bázisára építették volna. A legújabb kutatások szerint (Kozma et al.) a harmadfokú képzések területi központjai válhatnak helyi távoktatási alközpontokká, míg a regionális központokként az 1991-es koncepció szerint kialakított intézmények funkcionálnának. A probléma pillanatnyilag a megoldatlan kommunikációban és a koordinátlanságban rejlik. A kommunikációs úrt hivatott áthidalni egy 1996-os MKM országos középiskolai Internet-kapcsolat kiépítése. Ez a koncepció azonban nem harmadfokú képzési rendszerben gondolkodik, hanem pusztán csak egy új média megismertetésében, illetve annak hétköznapi szintű felhasználásában. 1996-ban további négy új távoktatási központ jött létre, Budapesten kettő, Miskolcon és Szegeden egy-egy.

Projekt-szinten régióként megjelent a Pannónia, majd 1995-től az Ideal Tempus Jep. Céljuk a régiókon belüli hálózattá fejlesztés, a távoktatási módszertan kidolgozása, és nem utolsósorban az ehhez kapcsolódó informatikai infrastrukturális beruházások. Az utóbbi során olyan számítógépes park, desktop publishing rendszerek, szövegszerkesztő szoftverek, nyomtatók, másolók, telefonos üzenetrögzítők és fax berendezések kerültek beszerzésre, amelyek a régiókn belül megteremthetik az alapszintű kommunikáció lehetőségét. Ezek a fejlesztések ugyanakkor az 1990-es évek második felében már nem elegendők, úgy tűnik, hogy a hálózatszervezés hiányzó láncszemét az Internet fogja betölteni.

A hazai Internet elterjedése meglehetősen dinamikus képet mutat. Az 1990-es évek eleje óta a hostok száma exponenciálisan, folyamatosan növekszik, annak ellenére, hogy egy-egy host kiépítése, üzemeltetése és fenntartása rendkívül költséges.

Az IIF, majd NIIF Program tízéves fejlesztési munkájának eredményeként 1996-ban már százezernél is több alkalmazó (zömében az akadémiai szférához kapcsolódóan) számára áll rendelkezésre Internet-kapcsolat. Az 1996-ig eltelt időszak legfontosabb eredménye a hazai adatátviteli hálózat megvalósulása, és az adatforgalomba való bekapcsolódás széles körűvé válása. Zavartalan az adatforgalom a MÁTÁV nyilvános csomagkapcsolt hálózatán, illetve a hazai akadémiai szféra HBONE (Hungarian Backbone) gerinchálózatán keresztül.

A fejlesztések jóformán semmilyen hatást nem gyakoroltak a távoktatási módszer elterjedésére. Az intézmények – elsősorban az egyetemek – részéről fenntartások

tapasztalható. A hagyományos oktatási módszer mellett a távoktatás a maga sajátos eszközigényével nem tud magának tért nyerni. Alig mutatható ki gyakorlati kezdeményezés, amely jelenség különös akkor, amikor a hazai harmadfokú képzési bázis elitje megszorítási gondokkal küszködik. Sajnálatos módon a legtöbb távoktatási központként számon tartható intézményben oktatók alig rendelkeznek fogalommal akár az Internet, akár más korszerű információhordozónak nevezhető oktatástechnológiai eszközt illetően. Súlyos probléma ez akkor, amikor a graduális képzések a hagyományos oktatási módszer miatt meglehetősen magas költségvetésekkel bírnak, és a kívánt át- és továbbképzések határfoka emiatt nem éri el a kívánt, vagy várt eredményeket. Feltételezhetően a távoktatás a harmadfokú képzéseken belül nem fog az egyetemeken belül tömegessé válni, inkább a főiskolák, illetve az alacsonyabb profitorientált rövid felsőfokú szakképző kurzusoknál lesz népszerű. Ezt támasztja alá az a közvéleménykutatás, amelyet a Nemzeti Távoktatási Tanács végzett 1996-ban. Eszerint hiányzik a szervező közös cél, illetve intézmény, nem működnek megfelelően a Nemzeti Távoktatási Tanács és a hozzá kapcsolódó regionális központok (zömében egyetemek), alig tudnak egymás terveiről, tisztázatlanok a hatáskörök és a központok vezetőinek felelőssége. Mindezekből következik, hogy nem tartják megfelelőnek az egymás közötti, illetve a központ és a regionális központok között az információk áramlását.

Az empirikus adatok szerint a hazai távoktatásra elsősorban a bevált (nyomtatott anyag) információhordozó gyakorol nagy hatást, szemben a korszerűbb számítógépekhez köthető online (Internet), illetve offline (CD-ROM, floppy) anyagokkal. Az adminisztratív szervezett tíz központ más szándékoktól vezéreltetve rendelkezik elegendő informatikai bázissal ahhoz, hogy a megszervezendő távoktatásnak tanácsadó, szervező központja legyen. Egy működő távoktatási hálózat fontos eleme az ún. *resource centre*, amellyel még egyetlen intézmény sem rendelkezik. Ez biztosítaná ugyanis a hálózat irányítása mellett a hálózatba bekapcsolódó intézmények professzionális szinten való működtetését, valamint a szükséges koordinációt.

A megszervezendő hálózat kialakítása során figyelembe kell venni a harmadfokú képzések során tapasztalható területi aránytalanságokat, különbségeket. (Kozma et al.)¹ A szervezés során különösen tekintettel kell lenni a középiskolák intézményi adottságaira, ennek révén dinamikus képzési alközpontokként funkcionálhatnak. Különösen igaz ez az ország keleti perifériáján elhelyezkedő kistérségekre, ahol már most prognosztizálható az ezredfordulós kiürülés, elvándorlás „szele”. Sajnálatos módon nemcsak ezeken a helyeken, hanem országos szinten is igaz az a statisztikailag is dokumentálható tény, hogy az ország lakosságára erősen tradicionális magatartásformák jellemzők, emiatt riasztó mérvű ellenállást mutatnak mindenféle képzésekkel szemben. A lakosság zöme távol tartja magát a továbbképzési lehetőségektől, és más, könnyebbnek tetsző úton-módon keres magának megélhetési lehetőséget. Az 1990-es adatok szerint az ország 138 kistérsége közül 14-ben az általános iskolát elvégezve tanultak tovább, és így összesen 12 éves tanulás mutatható ki. 24-ben tíz éves képzés, 29 kistérségben kilenc év, míg 32-ben nyolc év szerepel.

¹ Kozma Tamás – Híves Tamás – Radácsi Imre: *A harmadfokú képzés területi különbségei*. Oktatókutatási Intézet, Budapest, 1997. D4893

Meglehetősen jelentős azoknak a kistérségeknek a száma, ahol még a kötelező nyolc év sem jelenik meg: számszerűen 39. Ez utóbbi kistérségek (somogyi-baranyai, nógrádi-hevesi, dél-alföldi, valamint a Tisza középső vidéke) azok, amelyek feltételezhetően 2005-re elnéptelendnek.

Radácsi Imre